

ANA-ÇOCUK SAĞLIĞI VE EĞİTİMİ ALANINDA GÖNÜLLÜ KURULUŞLARIN ÇALIŞMALARI

NURCAN KOÇAK*

Gönüllülük bir hayat tarzıdır. Bir davranış biçimidir. Hiçbir zorlama olmadan, hiçbir maddî karşılık beklemeden ilgi duydukları alanda, kendi arzularıyla bireylerin maddî ve manevî kaynaklarını kullanmalarıdır. Çoğu kez toplumda aksayan, yeterince hizmet görülemeyen alanlarla, ilk kez denenecek yeni konularda hizmet getirme gönüllüler tarafından amaçlanır.

Gönüllü kuruluşlar getirdikleri hizmet oranında güçlenirler ve toplumdan maddî ve manevî destek görürler. Verem savaş dernekleri önceleri gönüllü yerel bir kuruluş iken bugün toplum bazında hizmet götüren, devletten destek gören önemli bir sağlık kuruluşudur.

Gönüllü kuruluşlar yeni bir konuyu pilot bölgelerde bürokratik engellere takılmadan uygulayabilme şansına sahiptir. Yaptıkları başarılı çalışmalarla kamuoyu ve resmi kuruluşların dikkatini çekerek aldıkları kararların genelleştirilerek uygulanması sonucu toplumun gelişmesine katkıda bulunurlar. Çalışmalarını büyük bir ciddiyet, sorumluluk, özveri ve gönüllülük ruhuyla yürütmekte ve önemli hizmetler vermektedirler.

Birçok ülkede gönüllü kuruluşlar sayı ve kapasite olarak o denli gelişmişlerdir ki, ulusal kalkınma çabalarında yer alan organize kaynaklar arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Halen 3000 aşkın gönüllü kuruluş geliştirmekte olan dünyadaki yaşam düzeyini iyileştirmek için çaba sarfetmektedirler. Bunların yıllık toplam harcamaları yaklaşık 3.5 milyon dolar kadardır ve bunun da üçte bir ile yarısı sağlığa ayrılmaktadır.¹

Gönüllü kuruluş olan dernekler, vakıflar, birlikler, kulüpler hayvan besleme ve bakımı alanında eğitim sağlık, kültür sanat vb. pek çok alanda hizmet vermektedirler. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması alanında hizmet vermeyi amaçlayan pekçok gönüllü kuruluşun yanında zaman zaman diğer gönüllü kuruluşların da Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması hizmetlerine katılımları söz konusudur.

* G.Ü. Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ *Anne Çocuk Eğitim Vakfı Tanıtım Broşürü.*

Sağlık alanında gönüllü kuruluşlar artık her ailenin bilmeye hakkı olan ana çocuk sağlığı bilgilerini toplulukların çoğuna ulaştırabilirler. Nitekim son yıllarda bu kuruluşların birçoğu gerek söz konusu bilginin, gerekse bu bilgiyi çoğunluğun emrine sunmanın yol ve yöntemlerinin geliştirilmesine öncülük etmektedir.

Endonezya'da 1988 sonuna kadar 10 milyon annenin çocuk yaşatma konusundaki bilgilerini geliştirmek amacıyla 12 örgüt, araştırma grupları, ibadet toplantıları ve ev ziyaretleri de dahil olmak üzere düzenli dinî kanallardan yararlanan bir ortak iletişim programı başlatmışlardır.²

Siri Lanka'da Sarvadoya hareketine mensup 4000 gönüllü AST bilgisi dahil sağlık bilgilerini popülarize etmek ve bağışıklama programları örgütlemeye yardımcı olmak amacıyla 3500 köyde annelerden oluşan gruplarla (mavu havula) işbirliği yapmaktadırlar. Sankyadana hareketi diye bilinen bir diğer gönüllü tıp kuruluşu toplulukları bağışıklama, ishali hastalıkların üstesinden gelme, hijyeni iyileştirme ve çocuk büyümesinin izlenmesi konularında bilgilendirmek üzere 1000 Budist rahibi seferber etmiş 2000 aşkın gönüllüyü eğitmiştir.

Hindistan'da en yoksul kesimde yeni fikirlerin yayılmasına çalışan 12 bin özel gönüllü kuruluş vardır. Hindistan Gönüllü Sağlık Birliği bu alt kıtada yaşayan bir kısım en yoksul topluluklarla eğitim ve sağlık hizmeti götürmek konusunda 3000'i aşkın örgüt ile elele çalışmaktadır. Komşu Bangladeş'te ise kalkınma için çalışan 6 bin ayrı gönüllü kuruluş vardır ki, bunlardan biri olan Bangladeş Kırsal İlerleme Komitesi son üç yıl içinde otobüs, bisiklet ve daha ilkel ulaşım araçları ile ORT mesajını 2 milyon eve ulaştırmışlardır.

Zaire'de gönüllü ve dinî kuruluşlarca işletilen binin üzerinde hastane vardır. Uganda'da bu tür kuruluşlar tüm modern sağlık hizmetlerinin % 40.60'ını sağlamaktadırlar. Hemen hemen tüm ülkelerde son 10 yıl içinde kadın kuruluşları hızla artmış ve gelişmiştir. Bugün ORT tedavisi ve diğer düşük maliyetli stratejileri yaygınlaştırmaya çalışan kadın örgütleri arasında şunlar sayılabilir.

Angola Kadın Örgütü, Laos Vatansever Kadınlar Derneği, Endonezya Ulusal Köy Kadınları Hareketi, Botswana Kadınlar Konseyi, Filipinler'de Anneler Derneği, Wiet Nam'da Kadın Dernekleri ile Anne ve Çocuklar için Komiteler, Dominik Cumhuriyetinde Güneyli Kadınlar, Kübalı

² S.B. *Türkiye'de Anne Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Çalışmaları*. AÇSAP Genel Müdürlüğü, Ankara 1991, s. 3-105.

Kadınlar Federasyonu (48 bin sağlık görevlisi bulunan), Hindistan'daki "Mahile Mandals", Kore Cumhuriyetindeki tüm köy kadınlarının üye olduğu Saemoul Undong Köy Kadınları Hareketi.³

Belli başlı uluslararası gönüllü kuruluşlarda bu hareketin öncüleri arasında yer almaktadır. Dünya çapındaki şebekeleri 230 milyon üyeyi kapsayan Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri 1984'ten bu yana "Çocuklar Yaşasın" sloganı altında günümüzün "Ağızdan Sıvı Tedavisi" ve "İshalli Hastalıkların Kontrolü" bilgisini milyonlarca anne ve babaya ulaştırmaya çalışıyorlar.

Benzer bir şekilde 150'yi aşkın ülkede toplam 25 milyon üyesi olan Yavrukurt ve İzci hareketinin başlattığı, "Çocukların Büyümesine Yardımcı Olun" hareketi çerçevesinde Yavrukurtlar ve İzciler AST teknikleri ile bağışıklamanın, anne sütü ile emzirmenin ve büyümenin izlenmesinin önemini hem öğrenmekte hem öğretmektedirler.

Uluslararası Rotary klüpleri, çocuk felci bağışıklamasına destek olmak amacıyla, dünya çapında polio plus kampanyası başlatmıştır. Bu kampanya çocuk felcinin kökünün kazınmasına yardımcı olmak üzere 120 milyon dolar toplamayı hedeflemektedir.⁴

İsveç, Norveç, İngiltere ve ABD'deki Uluslararası Çocukları Kurtarma Fonu Örgütleri bugün çocukların korunması için düşük maliyetli stratejileri destekleyen örgütler arasında yer almaktadır. Güney Etiyopya'daki Çamu Çafu'da Oxfam, Bangladeş'te geliştirilen pirince dayalı ORT tekniğini, yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Londra'da Düşük Maliyetli Eğitim Araçları Örgütü milyonlarca gelişme çizelgesi ve ORT solusyonu hazırlamak için doğru miktarda tuzu ve şeker ölçecek 2 taraflı kaşıkları sağlamaktadır. Bu hareketi gerçekleştirmek için aktif olarak çalışan diğer uluslararası kuruluşlar ise şunlardır. Uluslararası Zonta, Uluslararası Çocukları İçin Savunma, Uluslararası Rotary Klüpleri, Uluslararası Soroptimistler, Katolik Yardım Hizmetleri CARE, Hristiyan Çocuk Fonu, Dünya Vision, Uluslararası Dünya Görüntü Fonu ve Tüm Dünyadaki Kız ve Erkek İzci Örgütleri, Çeşitli Ulusal Aile Planlaması Örgütleri, Çocukların Kurtarılması Federasyonu, Hristiyan Tıp Komisyonları, Ağa Han Vakfı vb .

Ana ve çocuk toplumun en hassas iki grubudur. Toplumun olumsuzluklarından bu iki grup daha çok etkilenmektedir. Bu gruba yapılacak hizmet geleceğe yapılmış hizmet demektir. Sağlıklı olmak var olmanın ilk

³ A. Saltık, *Türkiye Kalkınma Vakfı Halıcılık Deneyimleri Özeleştireği ve Şimdiki Durumu*, Ankara 1989, s. 29, 31.

⁴ Türkiye Aile Planlaması Derneği Broşürleri.

şartıdır. Sağlık problemini çözebilmiş toplumlar diğer kaynakların yanısıra tüm yönleriyle insan kaynağını da insanlar için istekler doğrultusunda eğitebilir ve yönlendirebilir. Ana-Çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinin yürütülmesinden ülke genelinde öncelikle sorumlu Sağlık Bakanlığı bünyesindeki Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğüdür. Genel Müdürlüğün başlıca amaçları şöyle sıralanabilir.

- Yüksek olan bebek ölüm hızını düşürmek,
- Gebelik ve doğuma bağlı anne ölümlerini azaltmak,
- Ana-Çocuk sağlığı düzeyini yükseltmek,
- Ailelere istedikleri zaman ve bakabilecekleri sayıda çocuğa sahip olmalarını sağlayacak uygun ve etkili aile planlaması yöntemlerini sunmak,
- Ana-Çocuk sağlığı ve aile planlaması konusunda halkı bilgilendirmek motivasyonu arttırmak.⁵

Bütün bu amaçlara istenilen düzeyde sadece devlet katılımı ile ulaşmak imkansızdır. Bütün sektörler devreye girdiğinde 1985 yılında Aşı kampanyasında olduğu gibi inanılmazı başarmak mümkündür. Bu aşı seferberliğinde Cumhurbaşkanı'dan, Başbakanı'ndan , Sağlık Bakanlığı'nın tüm personelinden, Tarım Bakanlığına, Din görevlilerinin, ilkokul öğretmenlerinin tüm vakıf, dernek ve kulüplerin gönüllü ve etkin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Ancak sağlık bir anlık seferberlikle üstesinden gelinebilecek konu değildir. Ülkenin her bir bireyinin önce kendi sağlığını sonra çevre sağlığını korumada gönüllü olması gerekir. Sağlık Bakanlığı 2827 sayılı kanuna göre Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması hizmetlerinde birçok gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır.

Gönüllü kuruluşların çalışma alanları şöyle özetlenebilir.

- Sağlık Eğitim Programı Yürütme.
- Sağlık Ocağı ve Ana Çocuk Sağlığı Merkezleri Yapımı.
- Sağlık Eğitimine Yönelik Mataryel Hazırlama, Üretme ve Finanse Etme.
- Eğitim Mataryelini Dağıtma.

Sağlık Eğitim Mataryelinin hazırlanmasında, üretiminde ve dağıtımında gönüllü kuruluşların da katılımında buldukları sağlık konuları şöyle sıralanabilir.

⁶ Türkiye Kızılay Derneği Tanıtım Broşürü, s. 11, 18.

- Aile Planlaması.
- Bağışıklama.
- İshal Hastalıklarının Kontrolü.
- Çocuk Beslenmesi.
- Anne Sütüyle Emzirme.
- Zatürrenin Önlenmesi.

Genelde gönüllü kuruluşlar mikro projeler hazırlarlar ve uygularlar. Ancak gönüllü kuruluşların topyekün Sağlık Bakanlığı'nın rehberliğinde çalışmaları onların çalışmalarını daha da etkin yapacağı düşüncesinden hareketle 7 Aralık 1988'de Ankara'da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile UNICEF'in ortaklaşa düzenlendiği seminerin konusu "Gönüllü Kuruluşlarla Çocukları Yaşatma ve Geliştirme İçin İşbirliği" idi. Bu seminere pekçok gönüllü kuruluş katıldı. Yaptıkları çalışmaları özetlediler. (Daha fazla bilgi için Gönüllü Kuruluşlarda Çocukları Yaşatma ve Geliştirme İçin İşbirliği 1988 raporuna bakınız).

Gönüllü kuruluşlarda organizasyon sayesinde kuruluşların herbirinin yaptığı hizmetler çok daha iyi kaydedilir, kamuoyu tarafından daha iyi görülür ve takdir edilir.

Gönüllü kuruluşlardan ana çocuk sağlığı ve aile planlaması konularında yaptıkları çalışmalar hakkında istenen bilgiler şöyle özetlenebilir.

TÜRKİYE KALKINMA VAKFI

TKV ülkemizin kalkınmada öncelikli yörelerindeki kırsal yerleşimlerde küçük çiftçi ve yoksul ailelerin yaşam koşullarını iyileştirmek için projeler uygulayan, tarıma dayalı üretim organizasyonları kuran, uygun teknoloji, kredi ve pazarlama imkânlarını sağlayan gönüllü bir kalkınma kuruluşudur.

Yaklaşık 20 yıllık TKV saha deneyimi, kırsal alan kalkınma projelerinin ve işletme faaliyetlerinin kalıcı olmasında ve gelişerek yaygınlaştırılmasında hedef kitle olan kırsal insanının ve dar gelirli çiftçi ailelerinin kalkınma çabalarının, planlama, uygulama değerlendirme ve elde edilen sonuçlardan adil ölçüde yararlanma süreçlerine aktif bir biçimde katılmalarının gerçekten belirleyici önemde bir rolü olduğunu ortaya koymuştur.

Ülkede 17 saha teşkilatı, 2000'e yakın çalışanı ile TKV 437 kırsal yerleşimde 7800 aileye çoğunluğu tarımsal olmak üzere 23 ana, 82 alt proje

ve işletme ve işletme ile hizmet vermektedir. Türkiye Kalkınma Vakfı'nın düzenlediği el sanatları kursu amaç değil daha çok sağlık, beslenme, genel kültürün kazandırılabilmesi için bir araçtır. Kadın ve genç kızların topluma ve ailelerine sağlıklı bir insan olarak hizmet verecek kişiler olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

TKV aile planlaması ve ana çocuk sağlığı alanında pekçok araştırma ve uygulamalara imza atmıştır. Bu alandaki çalışmaları diğer alanlarda olduğu gibi devam edecektir. Ana çocuk sağlığı konusunda 1988 yılında Kayseri'nin planlanan 6 köyünde ilçeden giden bir doktorla birlikte köy ziyaretleri sırasında çalışma programları yapılmıştır. Uygulama 1989 yılı ocak ve şubat aylarında yürütülmüştür. Proje kaymakam, ebe, hemşire, TKV elemanlarıyla birlikte yürütülmüştür. Çalışma alanı koruyucu hekimliktir. Köylülere hastalanmadan önce gerekli önlemleri nasıl alacakları öğretilmeye çalışılmıştır. Çocuklardaki hastalıkların genellikle solunum yolu enfeksiyonları, deri enfeksiyonları ve paraziter hastalıklarda yoğunlaştığı görülmüştür. Bu hastalıklarda genel olarak çevre koşullarının kötülüğünden ve suların kirlenmesinden kaynaklanmaktadır.⁶

Çevre şartlarını iyileştirme amacıyla da içme suyu kaynaklarının korunması, tuvaletlerin ıslahı ve dezenfeksiyon konusunda neler yapabilecekleri konusunda bilgilendirme çalışmaları 1989 yılında Kayseri'nin köylerinde yapılmıştır.

Yine 1989 yılında Kayseri'de bebek ve çocuk sağlığı ile ilgili şu çalışmalar yapılmıştır. Eskiyassıpınar Köyü'nde ilçe sağlık teşkilâtıyla işbirliği yapılarak çocukların eksik olan aşıları tamamlanmıştır. İlçe sağlık teşkilatına yöre köylerde çalışmalarını sürdürebilmesi amacıyla TKV'ince benzin yardımıyla bulunulmuştur. Özellikle yaz aylarında yoğun olarak görülen çocuk ishalleri konusunda köylülerle görüşmeler yapılmıştır.

Eskiyassıpınar, Fakıekinciliği, Yeniköy ve Ortaköy'de okul öncesi ve 6-12 yaş arasındaki çocukların genel muayeneleri yapılmıştır. Gerekli görülenlerin reçeteleri hazırlanarak bazılarında ilaç yardımı yapılmıştır. İç paraziter hastalıklar ve tedavi yöntemleri konusunda bilgiler verilmiş ve paraziter görülen çocuklara gerekli görülen ilaçlar ailelerine dağıtılmıştır. Yine Eskiyassıpınar, Fakıekinciliği, Yeniköy ve Ortaköy'de köylülerle birlikte yapılan toplantılarda (erkeklerle) aile plânlaması konusunda bilgiler verilmiş, doğum kontrol araçlarının tanıtımı yapılarak sağlık kuruluşlarından ücretsiz alabilecekleri belirtilmiştir. Sonraki incelemelerde sağlık kuruluşlarına bu amaçla başvurulmadığı görülmüştür.

⁶ Türkiye Kızılay Derneği Tanıtım Broşürü, s. 11, 18.

TKV köylülerle eğitim toplantılarına bu konuda gelişme sağlayıncaya kadar devam edecektir.

1989 yılında Lice'nin Kırılan ve Ergin köylerinde Lice Sağlık Ocağı ile işbirliği yapılarak sağlık taramaları ve koruyucu hekimliğin ön plan- da tutulduğu sağlık eğitimi çalışmaları yapılmıştır. Çalışmaya TKV elemanları dışından 2 doktor, 4 ebe-hemşire, 1 çevre sağlık uzmanı, 1 sağlık memuru katılmıştır.

Sağlık taramasında Diyarbakır Lice'nin Kırılan Köyü'nde 100, Ergin Köyü'nde ise 71 kişi muayene edilmiştir. Muayene sonucu paraziter hastalıklar, bağırsak ve solunum yolları enfeksiyonları ve yaz ishallerine yaygın olarak rastlanmıştır. Bebekler için su kaybını önlemek amacıyla ishal tozu dağıtılmıştır. Vitamin eksikliği ve kansızlık görülen kadın ve çocuklar için gereken ilaçlar TKV tarafından sağlanmıştır. Yöre ve iklim koşullarının elverişsizliği nedeni ile oluşan hastalıklar için ilaç yardımın- da bulunulmuştur.⁷

Diğer hastalıklar için yazılan reçete bedelleri köylüler tarafında kar- şılanmış, sadece paraziter ilaçların sağlanmasında TKV katkıda bulun- muştur. Ergin Köyü'nde sağlık çalışmaları, köy muhtarı ve imamın önderliğinde yapılmıştır.

Her iki köyde eğitim amacıyla düzenlenen toplantılara toplam 48 kadın ve 40 erkek katılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda özellikle aile planlaması, bebek bakımı ve çevre sağlığı konusu üzerinde durulmuş, çalışmaya katılanlara ilgili konularda video kasetleri gösterilmiştir. Pek yaygın olmasa da aile planlamasının günah olduğu görüşleri karşısında köy imamının konuyla ilgili konuşmaları sonucu bazı ailelerin daha esnek bir görüş kazandığı görülmüştür.

Koruyucu hekimlik ve aile planlamasına ilişkin eğitici bilgiler ayrıca düzenlenen 2. toplantıda verilmiş, bu faaliyetlere sağlık ocağı ebeleri de katılmıştır.⁸

TKV Diyarbakır ilinde de benzer çalışmaları yürütmüştür. 1988 yılın- da Tullik ve Duger köyleri çalışmaların yoğunlaştığı pilot köyler olarak seçilmiştir. Tullik'te aile planlaması ve bebek sağlığı konusunda bir seminer düzenlenmiştir. Seminere, TKV'den bir ev ekonomisi uzmanı, bir antropolog, sağlık ocağından doktor-ebe-hemşire, çevre sağlığı teknisyeni, sağ- lık müdürlüğünden sağlık eğitimcileri ve TRT'den çalışmayı izlemek

⁷ Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tanıtım Yazısı.

⁸ Türkiye Yardım Sevenler Derneği AÇSAP Merkezi İstatistikleri.

üzere bir ekip katılmıştır. Video ile verilen eğitim sırasında broşür, afiş ve aile planlamasında kullanılan malzemeler bedelsiz olarak dağıtılmıştır.

Tullik ve Düger'de 0-6 yaş grubu çocuklarına yönelik bir sağlık taraması düzenlenmiştir. Taramada ayrıca, çocukların antropometrik ölçümleri alınmıştır. Ölçüm sonuçlarına göre Tullik Köyü'ndeki 13 çocuğun gelişim bakımından yeterli düzeyde olduğu, Düger'de muayene edilen 26 çocuktan 11'i sınırda veya yetersiz gelişim içinde oldukları tespit edilmiştir. Bu çocuklar için vitamin, ishal tozu ve parazit ilaçları dağıtılmıştır. Ayrıca annelere çocuk sağlığı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Aşı olmayan çocukların aşıları, sağlık ocağından sağlanan bir ekip tarafından tamamlanmıştır. Bu çalışmalara her haneden bir kadın ve erkek katılmıştır.

Aile planlaması konusunda Ortaviran'dan gelen istek üzerine Sağlık Müdürlüğü Eğitim Şubesi ile işbirliği yapılarak kadın ve erkeklere ayrı ayrı toplantılar düzenlenmiştir (30 kadın-35 erkek). Spiral taktırmak isteyen 8 kadın muayene edilmiş ayrıca çeşitli hastalıklardan dolayı 8 kadın hastaneye sevk edilmiştir.

Aşağı ve Yukarı Ervanlı köylerinde salgın olan yaz ishalleri nedeniyle birer sağlık taraması düzenlenmiştir. Taramaya sağlık ocağından 2 doktor katılmıştır. Hastalığı ağır olan 15 kişinin tedavisi yapılmış ve gereken ishal tozu ve ilaçlar verilmiştir. Bazı çevre köyler de ve bu köylerde çevre sağlığı ile ilgili önlemler alınmıştır.

1989 yılında da Diyarbakır'ın Dankıran, Tullik, A. Ervanlı, Y. Ervanlı köylerinde yaz ishallerinin nedenleri, çevre sağlığının önemi, bebek bakımı ve beslenmesi konularında eğitim çalışmaları yapılmıştır. Emzirme dönemindeki kadınlara göğüs temizliği için sabun, bebekler için tırnak makası ve vitamin dağıtılmıştır.

Çalışmaya TKV elemanları ve Pirinçli Sağlık Ocağı'ndan 1 doktor, ebe, hemşire ve 1 çevre sağlık uzmanı katılmış, eğitim, kadın ve erkekler için ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Elektriği olan Y. Ervanlı, Tullik ve Dankıran'da eğitim çalışmalarında TV, video, afiş, broşür gibi görsel eğitim araçları da kullanılmıştır. Bu köylerin pek sağlıklı olmayan içme suları çevre sağlık uzmanlarınca klorlanmıştır.

Tullik Köyü'nde çeşitli hastalıklara yakalanan toplan 5 kadın, bebek, sağlık ocağına götürülerek doktor tarafından muayene edilmiş, reçetelelerinin 1/2 bedeli TKV tarafından karşılanmıştır.

Diğer köylerdeki taramalar ilgili kamu kuruluşu tarafından gerçekleştirilmiştir. Aile planlamasıyla ilgili çalışmalar 4 köyde olumlu

sonuçlar doğurmuş, çeşitli aile planlanması malzemeleri sağlık ocağı tarafından dağıtılmıştır.

Duger. A. Ervanlı, Kuzucak Köyü'nden gelen istekler üzerine özellikle çocuk sağlığını tehdit eden çevre faktörleriyle de savaşılmıştır. TKV ilaç ve araç sağlanmasında yardımcı olmuştur.⁹

SAĞLIK TARAMASI VE ANA ÇOCUK SAĞLIĞI PROJESİ

Türkiye'de Kalkınma Vakfı Van Projeler Müdürlüğü 1984 yılı köy çalışmalarına dayanarak 1985 yılında Van ili Gürpınar ilçesine bağlı 8 köyde 1.10.1985-11.10.1985 tarihleri arasında Sağlık Taraması ve Ana Çocuk Sağlığı Projesini uyguladı. Gürpınar'ın Kaymaz, Erkaldı, Sakalar, Parmak-kapı, Bölçeçalı, Otbiçer, Işıkpınar ve Kuşdağı köylerinde uygulanan bu araştırmanın gerekçesi; yörede nüfus artış hızının yüksek olması, çocuk ölüm oranlarının fazla olması, köy kadınlarının aile planlamasına ilgi duymaları ve köylülerin çeşitli sağlık sorunlarının bulunmasıdır. Bu çalışmanın amaçları da şöyle sıralanabilir.

- Kadın ve erkeklere aile planlaması yöntemlerinin tanıtılması, uygulanması ve konuyla ilgili yanlış bazı fikirlerin ortadan kaldırılması,
- Ana-Çocuk sağlığının önemi konusunda bilinç geliştirme ve basit önlemler,
- Köy sağlık sorunlarının belirlenmesi ve sorunların çözümü için ilgili sağlık kuruluşlarının harekete geçirilmesi,
- Elde edilecek sonuçlara göre 1986 yılı için yeni projeler ortaya çıkarılması.

Türkiye Kalkınma Vakfı'nın girişimleri ile "Gürpınar Kaymakamlığı, Gürpınar Sağlık Ocağı, Van ili Sağlık Müdürlüğü ve Doğumevi Ana Çocuk Sağlığı Başkanlığı ile işbirliği yapılarak 4 doktor, 2 sertifikalı ebe, 2 aile planlaması eğitimcisi, 2 ebe ve 2 hemşireden oluşan sağlık ekibi kurulmuştur. Ayrıca 1 pratisyen doktor, ve 1 çocuk hastalıkları uzmanı doktor da 1 gün gönüllü olarak projeye katılmışlardır. Ekipler 6'şar kişilik 2 grup halinde dönüşümlü olarak projeyi uygulamışlardır.

Sağlık ekipleri köye gitmeden Gürpınar Kaymakamlığı, TKV Van Projeler Müdürlüğü ortaklaşa olarak 8 köyün muhtarları, öğretmenleri ve imamlarının da katıldığı bir toplantı düzenlemişler, konuyla ilgili gerekli

⁹ UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu*, 1985, s. 2-22.

açıklamalar yapılmış katılım için destek istenmiştir. Ayrıca 15-44 yaş grubu kadınlara uygulamak üzere anket hazırlanmıştır.

Uygulama köylerde okul binalarında sürdürülmüştür. Bir sınıf erkekler, bir sınıf kadınlar için muayene şartlarına uygun hale getirilmiştir. Genelde köylerde katılım ve ilgi yüksek olmuş, köylüler uygulamadan memnun kalmışlardır.

Uygulamalarda okula gelen kadın erkek ve çocuklar muayene edilmiş, sonuca göre ya reçete verilmiş veya Van Devlet Hastanesine sevkleri yapılmıştır. Ayrıca isteyen kadınlara RİA uygulanmış, bazılarında da prezervatif verilmiştir. Gebe kadınların kontrolleri de ebeler tarafından yapılmıştır. Bütün bu hizmetler ücretsiz karşılanmıştır. Uygulamada gerekli malzemeler Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından, bazı ilaçlar da TKV'nca temin edilmiş, yaygın olarak karşılaşılan çocuk ishalleri içinde ishal tozu dağıtılmıştır.

Projenin uygulama süresi içinde çeşitli sağlık konularında, özellikle aile planlaması konusunda ailelere çeşitli bilgiler verilmiştir.

Uygulama sonuçları şöyle özetlenebilir. 124 kadın, 88 erkek olmak üzere toplam 179 kişi muayene edilmiş 367 reçete verilmiş, 23 kişi de hastaneye sevk edilmiştir. Uygulamalarda kontrol edilen gebe sayısı 62 RİA uygulanan kadın sayısı 24, kaput verilen kadın sayısı 7'dir. Aynı sürede 151 anket de uygulanmıştır.

Muayeneler sonucunda çocuklarda, en sık görülen hastalıklar ishal, üst solunum yolu enfeksiyonu, paraziter hastalıklar ve gelişme geriliğidir.

Yetişkinlerde ise paraziter hastalıklar, mide hastalıkları, çeşitli enfeksiyonlar, romatizmal hastalıklar ve kadınlarda jinekolojik şikayetlere yaygın olarak rastlanmıştır.

Yapılan çalışmalardan köylüler çok memnun olmuş, hattâ çevre köyler bizim köye ne zaman gelecek sorusunu yöneltmişlerdir. Çalışma sonunda yapılan öneriler de şöyle özetlenebilir. Çalışma verimli geçmiştir ve daha sonraki yıllarda da devam ettirilmeli, çevre köylerde de benzer çalışmalar yürütülmeli, temizlik, beslenme, ana çocuk sağlığı ve beslenmesi, aile planlaması vb. konularında belirli bir program çerçevesinde eğitim yapılmalıdır.¹⁰

¹⁰ UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu*, 1986, s. 30-40.

TÜRKİYE AİLE PLANLAMASI DERNEĞİ

22 Ekim 1963'te Ankara'da kurulmuştur. 1964 yılından beri Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu'nun (IPPF) bir üyesidir. Kamu yararına çalışan dernekler arasına 1972 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile girmiştir.

Derneğin amacı; Ana Çocuk Sağlığı, Aile Planlaması ve Aile Hayatı konularında kamuoyu oluşturmak, toplumu eğitmek, motive etmek, danışma ve klinik hizmetleri sunmaktadır. Derneğin öncülük ettiği çalışmalar şunlardır.

Türkiye Aile Planlaması Derneği, Dernekler Kanunu hükümlerine göre bir gönüllü kuruluş statüsüne sahip olmakla beraber, verdiği hizmetler, ulusal ve uluslararası yetkili kuruluşlarla olan ilişkileri nedeniyle daha çok hükümete yardımcı bir kurum hüviyetindedir ve temel politika olarak aile planlaması programlarını ana-çocuk sağlığı ve aile refahı açısından ele almaktadır.

Derneğin Ankara'daki Genel Merkezi dışında biri İstanbul'da diğeri Adana'da olmak üzere iki bölge ofisi, ve değişik illerde 21 şubesi vardır. Derneğin öncülük ettiği ve halen devam eden çalışmaları şunlardır.

- Aile Planlaması/Aile Sağlığı Alanlarında
Kamuoyu Oluşturmak 1963
- Sabit ve Mobil Klinikleri ile Hizmet Vermek 1965
- Aile Planlaması ile İlgili Film, Video, Kaset, Kitap ve
— Broşür Geliştirmek 1968
- Cinsel Sağlık Eğitimi 1973
- Çok Amaçlı Toplum Merkezi 1977
- Erkek Eğitimi (Er Eğitimi-Kahvelerde Eğitim) 1978
- Fabrikalarda Eğitimi 1978
- Aile Danışmanlığı Bürosu 1983
- Dini Liderlerin Eğitimi 1983
- Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Kurs Öğretmenlerinin
Aile Planlaması Konusunda Eğitimi 1984
- Kadınların Eğitilmiş Lokal Lider Kadınlar Aracılığıyla Eğitimi 1985

- Fiziksel Özürlülerin Aile Planlaması Konusunda Bilgilendirilmesi 1987
- AIDS ve Cinsel Yolla Geçen Diğer Hastalıklar Konusunda Eğitimi 1988
- Gençlerin Eğitilmiş Lider Gençler Aracılığıyla Bilgilendirilmesi 1989
- Yaşlılara Cinsellik Konusunda Danışmanlık 1992
- Aile Planlaması ve AIDS Konusunda Telefonla Danışmanlık 1992
- Gençler için Aile Planlaması Danışmanlık Merkezi 1992
- Menopoz Dönemindeki Kadınların Bilgilendirilmesi ve Danışmanlık 1992

Dernek çalışmalarını hedef gruplara yönelik olarak sunmaktadır. Elde ettiği sonuçları ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak genelleştirerek uygulamaya çalışır. İşçi eğitim projesiyle bugüne kadar 1 milyondan fazla işçinin, dinî liderler eğitim projesiyle 10 binden fazla din adamının bir o kadar da diğer alanlarda hizmet vermiş, vermeğe de devam etmektedir.

Aile Planlaması Derneği bu çalışmalarını yürüten Sağlık, Millî Eğitim ve Millî Savunma Bakanlıklarıyla, Üniversiteler, TRT, Basın, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye İşçi Sendikaları gibi yurt içi birimlerle işbirliği yaparken Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu (PPF), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Nüfus İdaresi Konseyi (ICOMP) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uluslararası kuruluşlarla da yardımlaşmaktadır.

Türkiye Aile Planlaması Derneği eğitim ve uygulama çalışmalarında kullanılmak üzere görsel ve işitsel eğitim materyelini hazırlamış veya geliştirmiştir. Bunlar belgesel film, tiyatro oyunu, slayt setleri, 16 tip broşür, seminer raporları, araştırma sonuçları ve ana çocuk sağlığı ve aile planlaması konularını kapsayan kitaplardır.¹¹

TÜRKİYE YARDIM SEVENLER DERNEĞİ

Kuruluşu 65 yıl öncesine dayanan gönüllü hizmet veren Türkiye Yardım Sevenler Derneği diğer alanlarda olduğu gibi ana çocuk sağlığı aile planlaması konularında da hizmet vermektedir. Derneğe bağlı ana çocuk sağlığı ve aile planlaması Merkezi 13 yıl önce kurulmuş olup Sağlık

¹¹ UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu*, 1988, s. 47.

Bakanlığı'nın tayin ettiği doktor ve hemşireler yanında Derneğin yönetim kurulu üyeleri, faal üyeler ve gönüllü doktorların çalışmaları ile hizmetler yürütülmektedir. Pilot bölge uygulaması yapılan Ankara Kırkkonaklar'daki dernek binasında semt halkına poliklinik hizmeti de verilmektedir. Dernek aracılığıyla ana çocuk sağlığı ve aile planlamasının dışında diğer sağlık alanlarında da hem hizmet, hem bilgi götürülmektedir. Diğer günlerde de doktor hemşire ve gönüllüler de oluşan bir ekiple evde hasta ziyareti ve sağlık taraması hizmetleri verilmektedir. Pilot bölge dışına da çerve okullarda ve gecekondü bölgelerinde sağlık konulu konferanslar düzenlenmektedirler. Pilot Bölge halkı temel sağlık ve ana çocuk sağlığı konularında oldukça bilinçlendirilmiştir. Çalışmalar devam etmektedir. Yapılan çalışmanın boyutlarını biraz ifade etmesi açısından Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi'nin verdiği hizmetlerden 1990 yılına ait olan sayısal veriler şöyle özetlenebilir.¹²

**YARDIM SEVENLER DERNEĞİNE BAĞLI FAALİYET GÖSTEREN
KIRKKONAKLAR AÇSAP MERKEZİ ÇALIŞMALARI (1990)**

ANA SAĞLIĞI	15-49	YAŞ KADIN			DİĞER TOPLAM	
		GEBE	LOHUSA	AİLE PLAN		
Muayene Edilen		285	29	281	525	1120
Kurum Dışı Sevk.		3	1	18	21	43
TOPLAM		288	30	299	546	1163

ÇOCUK SAĞLIĞI	ÇOCUK			TOPLAM
	0 YAŞ 0-11 AY	1-4 YAŞ 12-59 AY	5 YAŞ ÜSTÜ	
Muayene Edilen	679	299	41	1119
Kurum Dışı Sevk	12	18	8	38
TOPLAM	691	317	49	1157

HALK EĞİTİMİ	ANA SAĞLIĞI	ÇOCUK SAĞLIĞI	DİĞER (Okul kon- feransı)	TOPLAM
--------------	----------------	------------------	---------------------------------	--------

¹² UNICEF, 1990'ların Çocuk Politikası Ulusal Kongresi Raporu. 26-27 Mayıs 1989, Maya Matbaacılık. Ankara 1989.

Kadın	1149	1060	1184	4093
Erkek	.	.	1741	1741
TOPLAM	1149	1060	3625	5834
BAĞIŞIKLAMA	I	II	III	R
DBT Aşısı	139	133	128	140
Polio Aşı	139	133	128	1510
Kızamık Aşısı	Tek doz: 136			
Tetanoz	Tek doz: 2400			
DT. Aşısı	Tek doz: 1368			
AİLE PLANLAMASI				SAYI
Ria Uygulanan Kişi Sayısı				101
Hap Verilen Kişi Sayısı				38
Verilen Hap Sayısı (paket)				50
Kondom Verilen Kişi Sayısı				94
Verilen Kondom Sayısı (Paket)				2601

ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

1993'te İstanbul'da kurulmuştur. Çok yönlü yarar sağlayan Anne Çocuk Eğitim Programının ülke çapında yaygınlaşması vakfın amacıdır. Halihazırda, AÇEP;

- İstanbul'da Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Merkezlerinde,
- Ankara'da dahil olmak üzere Anadolu'nun çeşitli illerinde Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Merkezlerinde (Unicef'in katkılarıyla),
- İstanbul'da kadın işçilerin aileleriyle uygulanmaktadır.

— Uygulanan bu program Boğaziçi Üniversitesi tarafından 1982-1986 yılları arasında bilimsel bir araştırma projesi olarak Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı, Doç. Dr. Sevda Berkman, Doç. Dr. Diane Sunar tarafından geliştirilen Anne Çocuk Eğitim Programı olumlu sonuçları sonunda yaygın olarak uygulamaya başlanmıştır. Çalışma anneyi eğiten "Anne Eğitim Programı" ve 5 yaş çocuğuna uygulamaya yönelik Zihinsel Eğitim Programından oluşur. 25 hafta süreli bir program olup anneler grup yöneticisinin önderliğinde haftada bir toplanırlar. Programın çocuklara nasıl uygulanacağını ve uygulama sonuçlarını tartışırlar. Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı ile işbirliği sonucu annelere kadın sağlığı ve aile planlaması konularında da yardımcı olunur. Anne eğitim programının konuları arasında anne ve çocuk sağlığı konuları da yer almaktadır.

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ

Osmanlı döneminde 1868 yılında kurulan cemiyet 1947 yılında Türkiye Kızılay Derneği adını almıştır.

İnsaniyetçilik, Eşitlik, Tarafsızlık, Bağımsızlık, Yardım Müessesesi karakteri, Birlik ve Evrensellik Kızılay ve Kızıl Haç'ın temel ilkeleridir.

Dernek 1876'dan bu güne katıldığı savaşlarda kendisinden beklenen görevi yerine getirmiştir. Türkiye ve diğer ülkelerde meydana gelen doğal afetlerde felakete uğrayanların bakım, barınak ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmış, 1925'te İstanbul'da açtığı Kızılay Özel Hemşirelik Lisesi, 1957 yılında kurduğu ilk Kızılay Kan Merkezi ile öncülük etmiş, yoksul ve korunmaya muhtaç birçok kişiye gerekli sağlık ve sosyal yardımlarda bulunmuştur. Sağlık hizmetleri şöyle özetlenebilir. Dernek imkânları ölçüsünde, hasta ve yoksul kişilere ilaç yardımı yapmakta, ameliyat ve tedavi ücretlerinin bir kısmını karşılamaktadır.

Ülkenin çeşitli bölgelerinde şubelere bağlı olarak faaliyet gösteren 24 dispanserinde Kızılay yoksul hastalara ücretsiz, varlıklı kişilere ise mütavazi bir ücretle sağlık hizmeti sunmaktadır.

1989 yılı itibariyle çeşitli bölgelerde faaliyet gösteren 18 kan merkezi ve bunlara bağlı 13 kan istasyonu, araştırma ve fraksinasyon laboratuvarları ile ülke kan ve kan ürünlerinin yaklaşık % 60-65'i Kızılay tarafından karşılanmaktadır.

Kan sivil kişilerden ve askerlerden ücretsiz alınmakta, kan ve kan ürünleri fiyatları kâr amacı güdülmeden tespit edilerek yoksullara ücretsiz, varlıklı kişilere ise ücret karşılığında verilmektedir.

Derneğe bağlı dispanser ve kan merkezlerinin hemşire ihtiyacı 1925 yılında İstanbul'da açılan ve ülkede bu alanda öncülük eden Kızılay Özel Hemşirelik Lisesi mezunlarından sağlanmaktadır. Parasız yatılı olan okulun öğrenim süresi ortaokuldan sonra 4 yıl, öğrenci kapasitesi ise 173 kişidir.

Kızılay aynî ve maddî yardımlarında, sağlık yardımlarında yardım alanın bu yardıma ihtiyacı olması prensibiyle hareket eder ve bu hizmetlerden bir o kadar çok ana ve çocuklar yararlanmışlardır.

Kızılay her zaman Sağlık Bakanlığı'nın yanındadır. 1985 yılındaki Bağışıklama kampanyasında personeli araç gereçleriyle katkıda bulunmuştur.

Kızılhaç teşkilatıyla da sürekli işbirliği halindedir.

